

Н. В. Кобзар, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ „КОМПЕТЕНТНІСТЬ”, „КОМПЕТЕНЦІЯ” І „ГОТОВНІСТЬ ДО ДІЯЛЬНОСТІ” В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ

Кобзар Н. В.

Поняття „компетентність”, „компетенція” і „готовність до діяльності” в сучасній освітній парадигмі

У статті розглядається зміст й співвіднесення понять „компетентність”, „компетенція” і „готовність до діяльності” у сучасній науці. З’ясовується місце компетентності й компетенції у структурі готовності.

Ключові слова: компетенція, компетентність, готовність, готовність до діяльності.

Кобзарь Н. В.

Поняття „компетентность”, „компетенция” и „готовность к деятельности” в современной парадигме образования

В статье раскрывается содержание и соотношение понятий „компетентность”, „компетенция” и „готовность к деятельности” в современной науке. Рассматривается место компетентности и компетенции в структуре готовности.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, готовность, готовность к деятельности.

Сучасна українська освіта перебуває у стані перетворень і реформувань, що зумовлено соціально-політичними й економічними змінами в суспільстві, потребою суспільства у кваліфікованих фахівцях здатних ефективно взаємодіяти у професійній діяльності. Така ситуація у суспільстві вимагає зміну цілей і завдань освіти, що зумовлює впровадження компетентнісного підходу в сучасній професійній освіті.

Компетентнісний підхід передбачає зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетенцій, які відображають різні рівні професійних завдань. Результат освіти, в контексті компетентнісного підходу, розглядається як уміння діяти, застосовувати набуті знання у проблемних ситуаціях професійної

діяльності й характеризується поняттям „компетентність”. Водночас у педагогічній науці при обговоренні результатів професійної підготовки фахівців використовується поняття „готовність до діяльності”, що зумовлює необхідність аналізу й зіставлення даних понять.

Основою розуміння сутності поняття „готовність до діяльності” стали роботи Б. Ананьєва, М. Дьяченка, К. Дурай-Новакової, Л. Кандибовича, О. Ковальова, А. Линенко, В. Мясищева, В. Сластьоніна, Д. Узнадзе, та ін..

Проблема впровадження компетентнісного підходу й дослідження його понятійного кола висвітлюється в роботах російських учених: В. Болотова, В. Серікова, Б. Ельконіна, І. Зимньої, А. Хуторського, Е. Зеєра та інших. Проблему компетентності в освіті вивчають українські й російські вчені: О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Паращенко, А. Маркова, Н. Кузьміна, В. Шадріков, І. Зимня, Ю. Татур, В. Введенський, І. Якиманська, В. Кальней, А. Новікова, М. Пожарська, С. Шишов та інші.

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту й співвіднесення понять „компетентність”, „компетенція” і „готовність до діяльності” у сучасній науці, а також у з'ясуванні місця компетентності й компетенції у структурі готовності.

Зосереджуючись на проблемі готовності особистості до певного виду діяльності, вважаємо необхідним спочатку розглянути зміст поняття „готовність до діяльності”.

У сучасній науці накопичено багатий теоретичний і практичний досвід стосовно проблеми готовності особистості до певного виду діяльності, причому сутність поняття „готовність” трактують по-різному залежно від видів діяльності, оволодіння якими було метою підготовки. Проте, у науці виокремились декілька конкретних підходів до розуміння поняття „готовність”. Так, учені розглядають готовність як певний психічний стан особистості (у психології – функціональний підхід) та як новоутворення чи якість особистості (у психології – особистісний підхід).

Прибічники функціонального підходу до розуміння готовності В. Мясищев, А. Пуні, Д. Узнадзе та інші вбачають в готовності такий стан, у

якому активуються психічні функції, коли людина може мобілізувати власні психічні й фізичні сили, що зумовлює досягнення позитивних результатів у виконанні діяльності. Так, Д. Узнадзе, В. Мясищев розкривають поняття „готовність до діяльності” як розвиток психічних процесів, які призводять до ефективних результатів у професійній діяльності.

Д. Узнадзе розробив психологічну теорію настанови і розглядав готовність саме як настанову, тобто такий психічний стан, у якому індивід настроєний на певну активність у певній ситуації. Такий стан виникає залежно від потреби та необхідності її вирішення. На думку вченого настанова спричиняє певну поведінку особистості для знаходження оптимальних способів вирішення професійних та інших завдань, хоча сама по собі настанова не є усвідомленою [1].

У процесі вивчення феномену готовності В. Мясищев звертає увагу на таке явище як „ставлення”. Учений вважає, що за наявності активного позитивного ставлення до діяльності людину можна вважати готовою до виконання цієї діяльності [2].

А. Пуні визначає готовність як „один з психічних станів” особистості, в якому активізуються певні особистісні характеристики, завдяки яким розгортається динаміка психічних процесів [3; с. 12].

Особистісний підхід до розуміння поняття „готовність” представлений роботами Б. Ананьєва, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, А. Линенко, В. Сластьоніна та ін., де готовність розглядається як прояв індивідуальних якостей особистості в їхній єдності, які обумовлені характером діяльності, причому в структурі готовності вчені виділяють взаємопов’язані компоненти.

В. Сластьонін і Б. Ананьєв розглядають готовність як прояв здібностей особистості, основою якого є свідоме прагнення до ефективної діяльності. Так, В. Сластьонін визначає готовність до діяльності як здатність особистості до впевнено виконуваної й ефективної професійної діяльності, яка містить у собі різного роду настанови на усвідомлення завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних засобів діяльності, оцінку своїх можливостей у їх

співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату. У структурі готовності науковець виділяє психічний, науково-теоретичний і практичний компоненти [4; с. 78].

М. Дьяченко і Л. Кандибович розуміють готовність як налаштування на виконання діяльності, яке обумовлюється мотивами й позитивним ставленням до цієї діяльності. Учені визначають поняття „готовність” як цілеспрямований прояв особистості, що містить у собі її переконання, погляди, мотиви, почуття, волюві та інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, налаштування на певну поведінку. Учені підкреслюють важливість наявності мотивації до виконання діяльності, високого рівня розвитку особистісних якостей, процесів сприйняття, уваги, мислення, волевих й емоційних проявів та виділяють у структурі готовності до діяльності мотиваційний (позитивне ставлення до діяльності), орієнтаційний (знання про особливості певної діяльності), операційний (володіння способами й прийомами професійної діяльності), волевий (самоконтроль), ціннісний (самооцінка підготовленості до діяльності) компоненти [5; с. 335 – 337].

Українська дослідниця А. Линенко стверджує, що готовність як „особлива якість особистості”, передбачає усвідомлену особистістю мотивацію щодо виконання діяльності. У структурі готовності вона виділяє ставлення до діяльності або настанову, мотиви діяльності, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їх практичного втілення [6; с. 31].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що в науці не має однастайності щодо трактування поняття „готовність до діяльності”. Проте, не дивлячись на різноманіття трактовок і підходів до розуміння сутності зазначеного поняття, більшість учених визначають готовність як, насамперед, комплексне явище з багатоконпонентною структурою, важливими ознаками якого виступають позитивне ставлення, налаштування на діяльність та усвідомлення мотивів діяльності.

Сучасне бачення проблеми готовності вимагає звернення до понятійного кола компетентнісного підходу, адже поняття „готовність до діяльності” у

наукових дослідженнях останніх років розкривають через поняття „компетентність” і „компетенція” або навіть замінюють ними. Для уточнення зв'язків між даними поняттями з'ясуємо відношення понять „компетентність” і „компетенція”.

У тлумачних словниках „компетентність” визначається як знання, обізнаність, авторитетність у певній галузі; володіння компетенцією. „Компетенція” визначається як коло питань, явищ, у яких певна особа має авторитетність, обізнаність, досвід; коло повноважень [7].

У вітчизняній педагогічній науці склалася тенденція розрізняти поняття „компетентність” і „компетенція”. Так, А. Хуторський визначає компетенцію як „сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, уміння, навички, засоби діяльності), які задаються відносно певного кола предметів і процесів”, і є необхідними для якісної продуктивної діяльності відносно них. Компетентність, на думку дослідника, – це володіння людиною відповідною компетенцією, включаючи її особистісне ставлення до предмету діяльності [8].

І. Зимня трактує компетенцію як сукупність знань і правила використання цих знань, а компетентність – як актуальний прояв компетенції, як інтелектуально й особистісно-обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини, як знання, на базі яких людина може використовувати компетенції [9; с. 34 – 42].

М. Боритко визначає компетенцію як створену заздалегідь вимогу до навчальної підготовки того, хто навчається, як характеристику його професійної ролі, а компетентність – як ступінь відповідності цій вимозі, ступінь засвоєння компетенції, як особистісну характеристику людини [10].

Отже, вітчизняна педагогіка диференціює зазначені поняття, визнаючи компетентність складною характеристикою особистості, а компетенцію – її складовим елементом.

Для здійснення цілей даної статті необхідно проаналізувати зв'язок понять „компетентність” і „готовність”.

У сучасній науці компетентність розглядають як найважливішу умову ефективної діяльності особистості, як показник її здібностей та визначають як інтегративну якість особистості, яка проявляється у здатності й готовності до діяльності і базується на знаннях і досвіді. Досвід є важливою складовою компетентності, адже основою компетентності є не тільки знання, обізнаність й навички, а й досвід соціально-професійної діяльності. „Компетентнісна модель спеціаліста не є моделлю випускника, адже компетентність пов’язана з досвідом успішної діяльності” [11; с. 26]. Зв’язок компетентності й досвіду діяльності, на нашу думку, складає основу різниці понять „компетентність” і „готовність”.

Компетентність як психологічна характеристика має багатокомпонентну структуру, в якій учені виділяють когнітивний, операційний, аксіологічний (О. Таїзова); поведінковий, мотиваційний, соціальний (Г. Селевко) та інші аспекти. Складну структуру компетентності пояснюють тим, що компетентний спеціаліст є індивідуальністю здатною усвідомлювати власні цінності, зіставляти, оцінювати себе та інше, проектувати майбутнє.

Готовність у науці визначають як психічний стан, як інтегративну якість особистості з багатокомпонентною структурою, яка є важливим підґрунтям успішного виконання будь-якої діяльності, і є ознакою професійної кваліфікації та результатом цілеспрямованої підготовки. Готовність базується на засвоєнні особистістю специфічних знань і умінь та передбачає формування таких відношень, настанов і якостей особистості, які сприятимуть майбутньому спеціалістові сумлінно розпочати й творчо виконувати професійні обов’язки, завдання й функції.

Готовність як складне новоутворення особистості містить у собі не тільки когнітивний та операційний компоненти, а й мотиваційну, волюву й аксіологічну складові, що забезпечує стійке прагнення до ефективного виконання діяльності.

Таким чином, аналіз понять „компетентність” і „готовність” дає можливість стверджувати, що дані поняття мають як спільні, так і відмінні

риси. Схожість складної структури, когнітивного, операційного, мотиваційного й аксіологічного компонентів у складі компетентності й готовності дає можливість припустити, що поняття „компетентність” і „готовність” співпадають у деяких аспектах. Проте, на нашу думку, зазначені поняття істотно відрізняються і не підміняють одне одного, оскільки готовність характеризується стійкою мотивацією й налаштованістю на діяльність, а компетентність базується на досвіді. До того ж, дані поняття перебувають у тісному взаємозв'язку, адже готовність забезпечує базис для формування компетентності. Отже, погоджуючись з О. Боровковим, визначаємо компетентність як „найвищий прояв готовності” [12].

Грунтуючись на тому, що „компетенцію” визначають як складову компетентності, а „компетентність”, у свою чергу, є проявом готовності, визначаємо поняття „готовність до діяльності” як складне новоутворення особистості, яке містить у собі певний комплекс компетенцій і передбачає певний рівень сформованості цього комплексу, а також уміння активувати їх у професійній діяльності.

Роблячи висновки, зазначимо, що в умовах модернізації вищої української освіти і впровадження компетентнісного підходу в сучасну освітню парадигму в науковому обігу з'являються нові поняття, що зумовлює переосмислення змісту понять, які давно функціонують у науці та з'ясування взаємозв'язків між ними. Такий процес відбувається з поняттями „готовність до діяльності”, „компетентність” і „компетенція”. Не зважаючи на накопичений у науці теоретичний матеріал, визначення даних понять ще остаточно не склалися. Однак досить чітко окреслюються підходи до визначення співвіднесення цих понять та деяких спільних і окремих рис у їхньому тлумаченні. Так, поняття „компетентність” і „компетенція” у вітчизняній педагогічній науці диференціюють: „компетенцію” розглядають як базову якість освітньої підготовки спеціаліста, а „компетентність” – як результат такої підготовки, як прояв компетенції. Поняття „компетентність” і „готовність до діяльності” в сучасних наукових дослідженнях розрізняють, причому

компетентність визнають поняттям з ширшим значенням. Поняття „готовність до діяльності” розглядають як аспект компетентності, що містить у собі певний комплекс компетенцій.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці проблеми формування готовності особистості до певного виду діяльності в контексті компетентнісного підходу.

Література

1. **Узнадзе Д. Н.** Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : Изд-во Акад. Наук Груз ССР, 1961. – 210 с.
2. **Мясищев В. Н.** Психология отношений / В. Н. Мясищев / [Под ред. А. А. Бодалева]. – Москва : МПСИ, 2004 – 400 с.
3. **Пуни А. Ц.** Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованиям в спорте / А. Ц. Пуни. – Ленинград : Изд-во ГДОИФК, 1973. – 32 с.
4. **Сластенин В. А.** Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе / В. А. Сластенин // Советская педагогика. – 1981. – № 4. – С. 76 – 84.
5. **Дьяченко М. И.** Психология высшей школы : [уч. пос. для вузов : 2-е изд. перераб. и доп.] / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович – Мн : Изд-во БГУ, 1981 – 383 с.
6. **Линенко А. Ф.** Педагогічна діяльність і готовність до неї : Монографія / А. Ф. Линенко // АПН України Півд. укр.. пед.. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : ОКФА, 1995. – 77 с.
7. **Ожегов С. И.** Словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова – М. : Изд-во “Азъ”, 1992. – Режим доступа : <http://ozhegov.info>
8. **Хуторской А. В.** Технология проектирования ключевых и предметных компетенций [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал

"Эйдос". – 2005. – 12 декабря – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>

9. **Зимняя И. А.** Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.

10. **Борытко Н. М.** Профессионально-педагогическая компетентность педагога [Электронный ресурс] / Н. М. Борытко // Интернет-журнал "Эйдос". – 2007. – 30 сентября. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>

11. **Татур Ю. Г.** Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю. Г. Татур // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 21 – 26.

12. **Боровков А. Б.** Готовность учителя к использованию информационных технологий в педагогической деятельности как основа ИКТ-компетентности [Электронный ресурс] / А. Б. Боровков / Доклад : Международный конгресс конференций "Информационные технологии в образовании" (ИТО-2003). – Режим доступа : http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&d=light&id_sec=118&id_thesis=4197

Kobzar N. V.

Notions of “competent”, “competence” and “readiness to activity” in the paradigm of contemporary education

The article deals with the content and correlation of notions of “competent”, “competence” and “readiness to activity” in the contemporary science. The place of competence in the structure of readiness is discussed.

Key words: competence, competent, readiness, readiness to activity.

Відомості про автора

Кобзар Наталія Вікторівна – аспірант кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, викладач кафедри іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. Наукові інтереси зосереджені

навколо проблематики міжкультурної комунікації та формування готовності до міжкультурної комунікації у майбутніх спеціалістів сфери туризму.